

“BASAMAK” VE “HAREKET ENGELİ” YAKLAŞIMLARI IŞIĞINDA TÜRKİYE’NİN GÖÇMEN GİRİŞİMCİLERİ

Dilek ZAMANTILI NAYIR, Doç. Dr.
Marmara Üniversitesi

Özet: Göçmenlik konusu, günümüzün çok milletli toplumlarında oldukça önemli bir toplumsal değişken olmaya başlamıştır. Özellikle de Amerika ve Avrupa ülkelerinde göçmenler, yalnızca sosyal birer olgu olarak kalmamış; kurdukları şirketlerle bu ülkeleri ekonomik anlamda da etkilemiştir. Yerli girişimcilerle kıyaslandıklarında, göçmen girişimcilerin ekonomik ve sosyal hareket kabiliyetleri nedeniyle kendi işlerini kurmaya daha eğilimli oldukları belirtilmiştir; bu bağlamda, “Basamak Yaklaşımı” ve “Hareket Engeli Yaklaşımı” kuramsal çerçeve olarak öne çıkmıştır. Göçmen girişimciliği olgusu, Türkiye’nin dışındaki ülkelerde geniş ölçüde incelenmiş, bu kişilerin iş sahibi olma süreçleri ve bireysel özellikleri hakkında çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Türkiye’de genel anlamıyla girişimcilik yazınının oldukça geniş olmasına karşın, göçmen girişimciler hakkında yapılmış çalışmaların sayısı düşük kalmıştır. Bu çalışmada göçmen girişimcilerin iş sahibi olma süreçleri ve farklı ülkelerden gelen göçmen gruplarının kendi aralarındaki farklılıkları irdelenmektedir. Araştırmanın sorunsalı, Türkiye’de faaliyet gösteren farklı ülkelerden göçmen girişimcilerin, girişimcilik davranışına ilişkin bireysel özelliklerinin iş kurma yollarına etkisini tespit etmek ve göçmen olmaktan kaynaklanan farklılıkların etkisini anlamaktır. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşmedir. Örneklem grubu, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden, kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Suriye, Irak, İran, Türkmenistan, Rusya, Mısır gibi farklı ülkelerden Türkiye’ye gelen 19 göçmen girişimciyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin her biri 1 – 3 saat arasında sürmüştür. Araştırmanın teoriye katkısı, göçmen girişimcilerin “Basamak Kuramı” ve “Hareket Engeli Kuramı” bakış açılarıyla ele alınarak, Türkiye bağlamında göçmen girişimciliğinin irdelenmesidir. Çalışmanın sonucunda her iki kuramdan da unsurlar içeren yeni bir yaklaşım önerilmektedir. Araştırmanın iş hayatına katkısı, Türkiye’deki göçmen girişimcilerin yalnızca toplumsal değil, ekonomik aktör olarak da ele alınması gerekliliğinin vurgulanmasıdır. Göçmen girişimcilerle yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler, “Girişimcilğe Başlamada Motivasyon Faktörleri”, “Şirket Kuruluşunun Sebepleri” ve “Ana Ülke Bağlanulunun Girişimcilğe Etkisi” ana başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Bu başlıklar altında göçmen girişimcilerin neden girişimci oldukları, önceki iş hayatlarının kurmuş oldukları iş üzerinde etkisi, girişimlerinin performansından duydukları memnuniyet, Türkiye’de yabancı olmak konusundaki deneyim ve görüşleri, girişimcinin Türkiye’ye gelmesinde ailesinin etki ve tepkisi ve ülkesindeki ailesiyle iş bağına sahip olup olmadığı konuları incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Göçmen girişimciler, motivasyon faktörleri, basamak kuramı, hareket engeli kuramı

TURKEY’S IMMIGRANT ENTREPRENEURS – BLOCKED MOBILITY AND STEPLADDER AS REASONS FOR SELF EMPLOYMENT

Abstract: Immigration has become one of the most researched areas in multicultural societies of today. Especially in the US and Europe, immigrants have come to be seen not only as social, but also economic actors. When compared to local entrepreneurs, the entrepreneurship literature shows that the ‘Stepladder Approach’ and the ‘Blocked Mobility Hypotheses’ have been used as predominant approaches when explaining the ethnic entrepreneurship phenomenon. Ethnic entrepreneurship has been investigated in countries outside of Turkey; however studies on the topic have remained scarce in Turkey. In this study, the paths to business ownership, and differences among ethnic groups with respect to business ownership are investigated. The sample consists of 19 entrepreneurs from Syria, Iraq, Iran, Turkmenistan, Russia, Egypt and others. Semistructured interviews were conducted among these entrepreneurs; each interview last 1-3 hours. The business ownership stories of these entrepreneurs are interpreted using the two approaches.

Keywords: Ethnic entrepreneurship, motivation factors, stepladder approach, blocked mobility

1. GİRİŞ

Son yüzyılın 50’li ve 60’lı yıllarında Amerika ve Avrupa’ya başka ülkelerden göç eden bir çok işçi, zaman içinde fabrikalarda çalışmaktan uzaklaşmış ve iş sahibi olmuştur. Bu ülkelerde göçmen girişimciliği konusundaki çalışmalar son yıllarda artış göstermiş, yabancı işçilerin girişimcilğe yönelmelerinin nedenleri araştırılmış; özellikle de neden bazı ülkelerden gelen göçmen gruplarının başka gruplara göre daha sık girişimci oldukları konusu irdelenmiştir. Örneğin Amerika’da Koreli veya Kübalı göçmenlerin, Meksikalı’lara göre daha yaygın şekilde kendi işlerini kurdukları görülmüştür (Light & Sanchez, 1987; Waldinger & Aldrich, 1990).

Yerli girişimcilerle kıyaslandıklarında, göçmen girişimcilerin ekonomik ve sosyal hareket kabiliyetleri nedeniyle kendi işlerini kurmaya daha eğilimli oldukları belirtilmiştir; bu bağlamda, “Basamak Yaklaşımı” ve “Hareket Engeli Yaklaşımı” kuramsal çerçeve olarak öne çıkmıştır. Göçmen girişimciliği olgusu, Türkiye’nin dışındaki ülkelerde geniş ölçüde incelenmişse de, Türkiye’de genel anlamıyla girişimcilik yazınının oldukça geniş olmasına karşın, göçmen girişimciler hakkında yapılmış çalışmaların sayısı düşük kalmıştır.

Bu çalışmada göçmen girişimcilerin iş sahibi olma süreçleri ve farklı ülkelerden gelen göçmen gruplarının kendi aralarındaki farklılıkları irdelenmektedir. Araştırmanın sorunsalı, Türkiye’de faaliyet gösteren farklı ülkelerden göçmen girişimcilerin, girişimcilik davranışına ilişkin bireysel özelliklerinin iş kurma yollarına etkisini tespit etmek ve göçmen olmaktan kaynaklanan farklılıkların etkisini anlamaktır. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşmedir. Örneklem grubu, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden, kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Suriye, Irak, İran, Türkmenistan, Rusya, Mısır gibi farklı ülkelerden Türkiye’ye gelen 19 göçmen girişimciyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin her biri 1 – 3 saat arasında sürmüştür. Araştırmanın teoriye

katkısı, göçmen girişimcilerin "Basamak Kuramı" ve "Hareket Engeli Kuramı" bakış açılarıyla ele alınarak, Türkiye bağlamında göçmen girişimciliğinin irdelenmesidir. Çalışmanın sonucunda her iki kuramdan da unsurlar içeren yeni bir yaklaşım önerilmektedir. Araştırmanın iş hayatına katkısı, Türkiye'deki göçmen girişimcilerin yalnızca sosyolojik bir olgu olarak değil; ekonomik aktör olarak da ele alınması gerekliliğinin vurgulanmasıdır. Göçmen girişimcilerle yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler, "Girişimciliğe Başlamada Motivasyon Faktörleri", "Şirket Kuruluşunun Sebepleri" ve "Ana Ülke Bağlantılarının Girişimciliğe Etkisi" ana başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Bu başlıklar altında göçmen girişimcilerin neden girişimci oldukları, önceki iş hayatlarının kurmuş oldukları iş üzerinde etkisi, girişimlerinin performansından duydukları memnuniyet, Türkiye'de yabancı olmak konusundaki deneyim ve görüşleri, girişimcinin Türkiye'ye gelmesinde ailesinin etki ve tepkisi ve ülkesindeki ailesiyle iş bağına sahip olup olmadığı konuları incelenmiştir.

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

Göçmen girişimciliği yazınında 'iş sahibi olma' olgusu, çeşitli yaklaşımlar ışığında ele alınmıştır. Bunların içinde öne çıkanlardan bir tanesi 'Basamak Yaklaşımı' olmuştur. Bu yaklaşıma göre, göçmenler girişimciliğe soyunmadan önce başka bir kişinin (kimi zaman 'memleketlisinin') yanında çalışmakta, çok düşük seviyedeki gelirlere katlanmakta ve iş öğrenmektedir. Bu görüşe göre göçmen kişi, bu süreyi bir anlamda staj olarak yorumlamakta, düşük ücret kazanarak sömürüldüğünü düşünmemektedir. Başkasının yanında çalışırken geçen zaman içinde göçmen kişi sosyal çevre oluşturmakta ve sektöre ilişkin bilgilerini derinleştirmektedir (Waldinger, 1985; Waldinger, 1993; Light & Karageorgis, 1994). Genel olarak göçmenlerin bu çalışma süreçlerinden geçtiği bilinse de, başka bir kişinin yanında çalışmanın girişimciliğe girişte etkili olup olmadığı hakkında kapsamlı çalışmalar mevcut değildir (Raijman ve Tienda, 1999). Göçmen girişimciliğine ilişkin bir diğer yaklaşım ise 'Hareket Engeli Yaklaşımı'dır. Kişilerin kendi ülkelerini terk ederek başka bir yere göç etmelerinde ülke koşulları önemli olmakla beraber, bazen bireysel özellikler de rol oynamakta, düşük eğitim seviyesi, yabancı dil bilgisi ve deneyimsizlik gibi faktörler kişilere ek dezavantajlar yüklemektedir. Böyle bir durumda göçmenler girişimciliği bir çıkış yolu olarak görmekte, bu sayede hakim kültür tarafından ayrımcılığa uğramaktan kurtulmaktadır. Kendilerine göre bir pazar bölümünde 'etnik ürünler' ile ilgili faaliyetlerde bulunmak, bu bireyleri diğer kişilerin rekabetinden de korumaktadır (Light, 1985; Bonacich & Modell, 1980).

Gerek basamak, gerekse hareket engeli yaklaşımları Asya kökenli göçmen girişimciler bağlamında incelenmiştir (Min, 1988); ancak daha farklı kökenli girişimcilere ilişkin çalışmalar yapılmamıştır (Portes & Bach, 1985). Aynı şekilde gayriresmi girişimciliğin, iş sahibi olmaya giden yoldaki etkisini irdeleyen çalışmalar azdır.

III. TÜRKİYE'DEKİ GÖÇMEN GİRİŞİMCİLERİN İŞ SAHİBİ OLMALARI

III. 1. Basamak Yaklaşımı

Basamak yaklaşımında, göçmenler girişimciliğe başlamadan önce başka bir kişinin yanında çalışarak bilgi ve çevre edinmekte, bunları yeterli düzeye getirdikten sonra da kendi şirketini kurmaya yönelmektedir. Örneğimizde bu yoldan geçerek girişimciliğe ulaşmış bazı girişimcilere rastladık. Tekstil sektöründe faaliyet gösteren bir Iraklı girişimci, Türkiye'ye geldikten sonra bir kampa götürüldüğünü ve oradan kaçtığını anlatmaktadır. Herhangi bir kötü muameleye maruz kalmamalarına rağmen, orada beklemeye devam etmeleri halinde Birleşmiş Milletler'den ekiplerin gelip onları alacağından ve başka ülkelere göndereceğinden endişe etmektedirler. Bu tekstilci, bekledikleri yerden kaçıp Konya'ya yerleştiklerini, önce inşaatta çalıştığını, sonra bir züccaciyecinin yanına girdiğini, zamanla bu dükkanda ortak haline geldiğini, ve adım adım iş sahipliğine kadar yükseldiğini anlatmaktadır.

İranlı bir turizmci, gayriresmi girişimcilikten geçerek yükseldiğini, işini zaman içinde resmileştirdiğini ifade etmektedir. *...Üniversite'yi bitirdikten sonra 1983'te İstanbul'a geldim. O zamanlar ben İran'dayken, babam da bu aynı işi İran'da yapıyordu. Ben önce bavul ticareti yaptım 4 ay kadar ilk geldiğimde. Sonra bu dükkanda çalışmaya başladım. Şu an şirketimin bulunduğu yazıhanede aynı işi yapan başka biri vardı. Ben Türkçeyi öğrendikten sonra girdim buraya. Baktım işleri, düzeni öğrendim. Sonra babama dedim ki, oradaki işlerin aynısını buraya taşıyalım. Yurtdışına iş yapmış oluruz. Daha çok kazanmış oluruz. Geldiğimde 22 yaşındaydım. Önce bavul ticareti yaparken buraya mal almaya geliyordum. Ben işi çözdüm, babamla konuştum. Babamdan destek vardı. İş devam ettirdim...*

Ürdünlü bir tekstilci de, basamak yaklaşımına göre girişimciliğe başlamış olanlardan. Üniversite okuduktan sonra memleketine gidip geldiğini belirten bu kişi, Türkiye'de kalmaya karar verdiğini, farklı şirketlerde çalıştığını, sonrasında da kendi şirketini kurmaya verdiğini belirtmektedir.

İş kurmaya belli bir yaşa geldikten sonra karar verdim. Yani öyle bir şey ki, senin patronun senden daha az bilgili, daha az kültürlü ve düşünüyorsunuz; diyorsunuz ki, nereye kadar başkasının yanında çalışacağım. Zaten Türkçe de öğrenmiştim. Sonrasında karar verdim ve işimi kurdum.

Filistin kökenli bir ihracatçı da, Türkiye’de üniversite olurken çalışmaya başlayan ve tecrübesi arttıkça kendi şirketini kuran girişimcilerden. Üniversitedeyken de çalıştığını, çeşitli tecrübelerle sahip olduğunu ve zamanla belli bir müşteri portföyüne ulaştığını söyleyen bu kişi, belli bir zaman çalıştıktan sonra kendi işini kurma fikrine geldiğini ve kendisi durumunda olan bir arkadaşıyla kendi işini kurma kararını aldığını söylemektedir.

III. 2. Hareket engeli yaklaşımı

‘Hareket Engeli Yaklaşımı’na göre, göçmenlerin yabancı ve eğitimsiz olmaktan kaynaklanan dezavantajlarını bertaraf etmenin bir yolu girişimcilikten geçmektedir. Göçmenler girişimciliği bir çıkış yolu olarak görmekte, bu sayede hakim kültür tarafından ayrımcılığa uğramaktan kurtulmaktadır. Kendilerine göre bir pazar bölümünde ‘etnik ürünler’ ile ilgili faaliyetlerde bulunmak, bu bireyleri diğer kişilerin rekabetinden de korumaktadır (Light, 1972, 1979, 1980, 1985; Bonacich & Modell, 1980; Min, 1988). Örneklemimizdeki girişimciler, Türkiye’de sıkıntı çektiklerini belirtmekte, ancak bu sıkıntının daha ziyade maddi anlamda olduğunu ve yabancı olmaktan kaynaklanmadığını vurgulamaktalar. Suriyeli bir girişimci bunu şu şekilde dile getirmektedir:

‘Yaklaşık 25 yıl Türkiye’deyim. Çok şükür, çok fazla sıkıntı çekmedim. Yani maddi olarak tabii ki, ama manevi anlamda hayır. Başta din en önemli şey benim için. Ve dini aynı olan bir ülkede, manevi anlamda fazla zorluk yaşanmaz. Tabii, bazı sosyal haklardan faydalanamazsın, ama bunu aşılabilirsiniz.’

Avrupa’nın çeşitli ülkelerine göç ederek varlıklarını sürdürmeye çalışan kişilerde, kültürel uyumsuzluklar ve yaşam alışkanlıklarında farklılıklar sıklıkla görülmekteyken, Türkiye’ye özellikle de Ortadoğu ülkelerinden, Orta Asya’dan ve Kuzey Afrika’dan gelen göçmenlerde bu kültürel uyumsuzluğun yaşanmadığı dile getirilmektedir. Özbek kökenli bir lokanta işletmecisi, dil birliği ve benzer örf ve adetler nedeniyle ülkeye çabuk adağpte olduğunu belirtmekte; resmi makamlarla ilişkileri ise yeğenin yürüttüğünü, bu nedenle bürokraside herhangi bir sorun yaşamadığını dile getirmektedir. Türkiye’deki hizmet seviyesinin kendi ülkesine göre daha yüksek olduğunu dile getirmekte, kültürel fark oluyorsa bu açıdan olduğunu, ama bunun dışında herhangi bir ayrımcılık ya da farklı davranışa maruz kalmadığını belirtmektedir. Kültürel farklılıkları ortak dil ve din nedeniyle en aza indirgeyebildiklerini belirten girişimciler olsa da, İranlı bir turizmci, bavul ticareti yaptığı sırada Türkçe’yi öğrendiğini; ‘yabancıya zorluk çıkarıldığını’, bu nedenle Türk şirketi haline geldiklerini, böylece sosyal güvenceleri olduğunu belirtmektedir.

III.3. Girişimcilik Özellikleri

Bazı çalışmalar, girişimciliğin göçmenlik olgusundan bağımsız olarak, belirli kişilik özelliklerinin sonucunda oluştuğunu göstermiştir (Beugelsdijk, 2007). Bu tür çalışmalarda, girişimci kişilerde görülen bazı ortak özellikler aranmış (Hull vd., 1980) ve beş kişilik özelliği ön plana çıkmıştır (Vecchio 2003). Bu özellikler başarıma isteği, risk almaktan hoşlanma, iç kontrol alanı (insan yaşantısının tamamen kendi kontrolünde bulunduğu inancı), bağımsızlık arzusu ve kendi gücüne inançtır (Wagner & Ziltener, 2008).

Girişimciliğin göçmenlik olgusundan bağımsız olarak, belirli kişilik özelliklerinin sonucunda oluştuğunu gösteren çalışmalar (Beugelsdijk, 2007), girişimci bireylerin ortak bazı özellikler gösterdiğini öne sürmüştür. Örneklemimizde de bu özellikleri gösteren ve girişimciliğe başka çaresi olmadığı için veya yabancı olma nedeniyle başlamaktan ziyade, girişimcilik özellikleri gösterdiği için başlayan bireylerin fazla olduğu görülmektedir.

Kırgız kökenli bir turizmci, kurumsal bir şirkette çalışmak istemediğini söylemekte, gerek kendi kişisel özellikleri nedeniyle, gerekse de kısmen Basamak Yaklaşımı’nda öne sürülen süreci takip ederek kendi işini kurduğunu belirtmektedir.

‘Arçelik’te iken, oradaki Rusya direktörü kafama soktu bu işi. Sen neden kendi işini yapmıyorsun, bu bölgelerle ilgili iş yapsana dilin de var dedi. Sana bir taşeronluk işi de veririm Arçelik’ten böylece başlamış olursun dedi. Olur dedim. Bunun için istifa etmem gerekiyordu. Ettim. Sonra taşeronluk işi için ihaleye girdim 4 kere kazandım, ama işi bana vermediler. Sadece o arkadaşımın bağlı olduğu işler orada çok patron var diğerleri karşı çıktılar. Taşeronluğu alamadım sonuç olarak’.

Suriye kökenli bir hediyeelik eşya dükkanı sahibi de, üniversite mezunu olmakla beraber fazla para kazanamadığını, bu nedenle ticaret yolunda ilerlemeyi seçtiğini söylemekte; birçok girişimde bulunup başarılı olmamasına rağmen, yeniden şirket açmayı denediğini belirtmektedir.

‘O zamanlar bir marketim vardı. Hem kendi imkanlarımınla, hem de babamın desteğiyle iki sene işlettim. Yalnız büyük marketler açılınca, piyasada zayıf kaldık ve marketi iflasa sürükledik, sonra bu işe yöneldik. Burada yaptığımız faaliyette, Suriye kültürüne ait ne varsa, oradan ithal edip, buradaki imkanlarla da toptan satış yapıyoruz. Tabii, sadece oradan gelmiyor ürünler, aynı zamanda burada da yapıyoruz. Ben şu ana kadar da kimsenin yanında çalışmadım. Hep kendi işimi yaptım’

IV. SONUÇ

Göçmen girişimcilerin başka ülkelerde iş sahibi olmaları konusu yazında Basamak Yaklaşımı veya Hareket Engeli Yaklaşımı ile ele alınmaktadır. Bu görüşlere göre kişiler ya aşama aşama ilerleyerek şirket sahibi olmakta; ya da yabancılıktan kaynaklanan çaresizlik onları iş sahibi olmaya itmektedir. Bu çalışmada görüşülen göçmen girişimcilerde ise, Basamak Yaklaşımı'nu doğrular nitelikte örneklerle rastlanmakla beraber, birçok girişimci kendi kişilik özelliklerinden kaynaklanan nedenlerle şirket çalışanı değil, girişimci olmayı seçtiğini dile getirmektedir. Çalışma sonucunda genel girişimcilik yazınında sıklıkla ele alınan 'Girişimci Özellikleri' yaklaşımının göçmen girişimciliği literatüründe de ele alınması gerektiği ve kuramsal çerçeve olarak kullanılabileceği sonucuna varılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Beugelsdijk, S. (2007), "Entrepreneurial Culture, Regional Innovativeness and Economic Growth" *Journal of Evolutionary Economics*, 17 (2) pp. 187-210.
- Bonacich, E. and Modell J. (1980). *The Economic Basis of Ethnic Solidarity in the Japanese American Society*. Berkeley: University of California Press.
- Hull, D. L., Bosley, J. J. & Udell, G. G (1980), "Renewing the Hunt for the Heffalump, Identifying Potential Entrepreneurs by Personality Characteristics", *Journal of Small Business*, 18(1) p. 11 - 18.
- Light, I. & Sanchez A. (1987), "Immigrant Entrepreneurs in 272 SMSA's". *Sociological Perspectives*, 30:373-399.
- Light, I. (1985). "Immigrant Entrepreneurs in America: Koreans in Los Angeles." In *Clamor at the Gates*. Ed. N. Glazer. San Francisco: Institute for Contemporary Studies.
- Light, I. & Karageorgis S. (1994) "The Ethnic Economy." In *Handbook of Economic Sociology*. Ed. Neil Smelser and Richard Swedberg. New York: Russell Sage Foundation. Pp. 646-671.
- Min. P.G (1988) *Ethnic Business Enterprise: Korean Small Business in Atlanta*. New York: Center for Migration Studies.
- Portes, A. and Bach R. (1985). *Latin Journey: Cuban and Mexican Immigrants in the United States*. Berkeley: University of California Press.
- Raijman R. & Tienda M. (1999). *Immigrants' Pathways to Business Ownership: A Comparative Ethnic Perspective*. http://www.chicagofed.org/digital_assets/others/region/cedric/immigrants_pathways_to_business_ownership.pdf 24.4.2007
- Vecchio, R. P. (2003), "Entrepreneurship and Leadership, Common Trends and Common Threads", *Human Resource Management Review*, 13 pp. 303 - 327.
- Wagner K. & Ziltener A. (2008), *The Nascent Entrepreneur at the Crossroads: Entrepreneurial Motives as Determinants for Different Types of Entrepreneurs*, Discussion Papers on Entrepreneurship and Innovation
- Waldinger, R. & Aldrich H. (1990) "Trends in Ethnic Businesses in the United States" in R. Waldinger, H. Aldrich & R. Ward (ed.) *Ethnic Entrepreneurs. Immigrants Business in Industrial Societies*. California: Sage Publications. Pp: 49-78.
- Waldinger, R. (1990). "Ethnic Business in Sunset Park." Appendix E in L. Winnick *New People in Old Neighborhoods*. New York: Russell Sage Foundation. Pp:249-271.
- Waldinger R. (1993) "The Ethnic Enclave Debate Revisited." *International Journal of Urban and Regional Research*, 17: 444-452.

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ